

Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych

1. Imię i nazwisko: Dominik Szczepański

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe/artystyczne – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej:

2011 – stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce nadany przez Radę Wydziału Politologii Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej uchwałą z dnia 14 października 2011 roku. Tytuł rozprawy doktorskiej: *Unia Wolności (1994-2005). Powstanie, rozwój i upadek partii politycznej*, promotor: prof. zw. dr hab. Ewa Maj; recenzenci: prof. zw. dr hab. Krystyna Trembicka, prof. dr hab. Katarzyna Sobolewska-Myślik.

2007 – tytuł magistra politologii (specjalność: samorząd i polityka lokalna), Wydział Politologii, Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej. Tytuł pracy magisterskiej: *Ewolucja myśli politycznej Komunistycznej Partii Polski*, promotor: prof. zw. dr hab. Ewa Maj.

2005 – tytuł licencjata politologii, Katedra Politologii, Uniwersytet Rzeszowski. Tytuł pracy licencjackiej: *Ewolucja poglądów Komunistycznej Partii Robotniczej Polski w latach 1918-1923*, promotor: prof. zw. dr hab. Henryk Cimek.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych lub artystycznych:

X 2017 – do chwili obecnej – adiunkt, Zakład Systemów Politycznych, Instytut Nauk o Polityce, Uniwersytet Rzeszowski;

V 2015 – IX 2017 – adiunkt, Zakład Komunikowania Społecznego, Instytut Nauk o Polityce, Uniwersytet Rzeszowski;

X 2013 – V 2015 – adiunkt, Zakład Komunikowania Społecznego, Katedra Politologii, Uniwersytet Rzeszowski;

III 2012 – IX 2013 – adiunkt, Zakład Myśli Społeczno-Politycznej XIX i XX wieku, Katedra Politologii, Uniwersytet Rzeszowski;

I 2007 – II 2012 – asystent, Zakład Myśli Społeczno-Politycznej XIX i XX wieku, Katedra Politologii, Uniwersytet Rzeszowski.

4. Wskazanie osiągnięcia* wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze.zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.):

a) Tytuł osiągnięcia naukowego:

Zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. 2016 r. poz. 882 ze.zm. w Dz. U. z 2016 r. poz. 1311.) jako osiągnięcie naukowe, uzyskane po otrzymaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce oraz stanowiące znaczny wkład w rozwój określonej dyscypliny naukowej jest: **WSPÓŁCZESNA MYŚL POLITYCZNA UGRUPOWAŃ LIBERALNO-DEMOKRATYCZNYCH W POLSCE** - cykl 21 publikacji naukowych powiązanych tematycznie.

b) Publikacje wchodzące w skład osiągnięcia naukowego:

1. *Polityka społeczna w myśli politycznej Unii Wolności po roku 2000 (wybrane zagadnienia)*, „Polityka i Społeczeństwo” 2011, nr 8, s. 316-323.
2. *Social policy in the political thought of Unia Wolności after 2000 (selected issues)*, „Polityka i Społeczeństwo” 2011, nr 8, s. 324-331.
3. *The Security of Poland in the process of European integration in the political thought of the Freedom Union party*, [w:] *The external and internal security of the European Union: a perspective for the Visegrad Group countries*, red. Z. Sujkowska, Wydawnictwo PWSZ im. Stanisława Staszica, Piła-Bąska Bystrica 2012, s. 135-147.
4. *Wizja państwa w myśli politycznej Unii Wolności*, „Polityka i Społeczeństwo” 2012, nr 10, s. 151-159.
5. *Samorządna Rzeczpospolita w dokumentach programowych Unii Wolności*, [w:] *Zarządzanie w samorządzie terytorialnym*, red. A. Kołomycew, B. Kotarba, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2012, s. 30-41.
6. *Polityka rolna w koncepcjach programowych ugrupowań liberalno-demokratycznych oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego (1993-1997)*, [w:] *Partie i ruchy chłopskie i ludowe w Europie wobec problemów współczesności: ziemia, rolnictwo, bezpieczeństwo*, red. J. Gmitruk, A. Indraszczyk, S. Stępka, Wydawca: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Wydział Nauk Humanistycznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2012, s. 145-156.
7. *Kultura w myśli politycznej Unii Wolności*, [w:] *Nauka, edukacja. Kultura w polskiej myśli politycznej XX-XXI wieku*, red. M. Wichmanowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013, s. 315-334.

8. *System wartości w myśli politycznej Unii Wolności*, [w:] *Sapientia animorum magistra est. Wartości w nauce – wartości w polityce. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Alicji Wójcik z okazji 40. Rocznicy pracy naukowej*, red. E. Maj, A. Dawidowicz, M. Wichmanowski, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013, s. 455-472.
9. *Zasadnicze kierunki polityki gospodarczej w programach Unii Demokratycznej, Unii Wolności i Partii Demokratycznej demokraci.pl*, [w:] *Metapolityka: pomiędzy filozofią, teorią i praktyką*, red. A. Pięta-Szawara, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2013, s. 90-98.
10. *Restytucja samorządu terytorialnego w myśli politycznej Unii Wolności*, [w:] *Samorząd terytorialny – wspólnota polityczna czy obywatelska?*, red. P. Romaniuk, C. Bugdalski, Wydawca: Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2013, s. 393-410.
11. *Idea solidaryzmu europejskiego w myśli politycznej Unii Wolności*, [w:] *Europejskie inspiracje myśli politycznej w Polsce od XIX do XXI wieku*, red. E. Maj, A. Dawidowicz, Ł. Lewkowicz, A. Szwed, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2013, s. 543-550.
12. *Demokratyczna Rosja w Europie – utopia czy rzeczywistość? Obraz Rosji w myśli politycznej Unii Wolności*, [w:] *Rosja w polskiej myśli politycznej XX-XXI wieku*, red. A. Lewandowski, W. Wojdyło, G. Radomski, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika, Toruń 2013, s. 285-296.
13. *Unia Wolności wobec praw człowieka oraz mniejszości narodowych i etnicznych*, [w:] *Prawa człowieka w kontekście sytuacji uchodźców w Europie*, red. S. Pelc, Wydawca: Wyższa Szkoła Inżynieryjno-Ekonomiczna, Rzeszów 2014, s. 258-265.
14. *Únia slobody a jej postoj k l'udským právam, národnostým a etnickým menšinám*, [w:] *L'udské práva v kontente situácie utečencov v Európe*, red. S. Pelc, Wydawca: Wyższa Szkoła Inżynieryjno-Ekonomiczna, Rzeszów 2014, s. 266-271.
15. *Koncepcje i drogi realizacji liberalnej trzeciej drogi*, „Myśl Ludowa” 2014, nr 6, s. 147-156.
16. *Bezpieczeństwo wewnętrzne i międzynarodowe Polski w koncepcjach programowych Unii Wolności*, [w:] *Bezpieczeństwo RP wczoraj i dziś: studia z zakresu bezpieczeństwa państwa*, red. M. Śliwa, A. Żebrowski, R. Kłaczyński, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego, Kraków 2014, s. 7-21.
17. *Unia Demokratyczna, Unia Wolności oraz Partia Demokratyczna demokraci.pl wobec Trzeciej Rzeczypospolitej*, [w:] *Instytucjonalne gwarancje zasady pluralizmu*

- politycznego w Polsce na tle standardów europejskich*, red. M. Paździor, B. Szmulik, Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, Lublin 2014, s. 385-396.
18. *Unia Wolności wobec liberalizmu*, [w:] *Liberalizm nad Wisłą (XIX-XXI wiek). Koncepcje – ludzie – działalność*, red. E. Krasucki, T. Sikorski, A. Wątor, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Humanistycznego US Minierwa, Szczecin 2014, s. 197-206.
19. *Ustrój państwa w projektach konstytucji Unii Demokratycznej, Unii Wolności i Polskiego Stronnictwa Ludowego*, [w:] *Partie i ruchy chłopskie i ludowe w Europie wobec problemów współczesności: państwo – forma, rola i zadania*, red. J. Gmitruk, A. Indraszczyk, S. Stępa, Wydawca: Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Wydział Nauk Humanistycznych Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego, Warszawa 2014, s. 99-111.
20. *Liberalizm w Polsce po 1989 roku. Główne podmioty i środowiska polityczne*, [w:] *Liberalizm i teoria polityczna*, red. Ł. Dulęba, J. Wiśniewski, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2016, s. 109-118.
21. *Tradycja Komitetu Obrony Robotników i „Solidarności” w myśli politycznej Unii Demokratycznej, Unii Wolności i Partii Demokratycznej demokraci.pl*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sectio K, Politologia, 2018, vol. 25, s. 175-188.

c) Omówienie celu naukowego/artystycznego ww. pracy/prac i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania:

Głównym przedmiotem mojego zainteresowania naukowego była myśl polityczna ugrupowań liberalno-demokratycznych w Polsce. O podjęciu badań zdecydowały własne zainteresowania poznawcze, koncentrujące się na ideologii liberalizmu demokratycznego w Trzeciej Rzeczypospolitej, jego wpływie na dorobek ideowy i próbie dostosowania ideologii liberalnej do zmieniającej się sytuacji społeczno-politycznej. Pierwszą z przyczyn powstania cyklu publikacji naukowych była chęć zaprezentowania wszystkich aspektów myśli politycznej środowiska liberalno-demokratycznego w Polsce na przełomie XX i XXI wieku. Analizie zostały poddane takie kwestie jak: system wyznawanych wartości, odwołanie do historii i tradycji, ustrój polityczny państwa, stosunek do narodu, społeczeństwa i jednostki, poglądy na gospodarkę oraz polityka zagraniczna. Ważnym problemem poruszonym przeze mnie było ukazanie metod i dróg realizacji myśli politycznej środowiska liberalno-demokratycznego.

Zaprezentowałem również ocenę Trzeciej Rzeczypospolitej w ujęciu wewnętrznym i międzynarodowym. Ukazana wizja Polski według wartości liberalno-demokratycznych zawierała postulaty służące rozwojowi wewnętrznemu społeczeństwa i umocnieniu pozycji państwa polskiego w środowisku międzynarodowym, bez akcentów skrajnie nacjonalistycznych, lecz w oparciu o współpracę w ramach szerokiej wspólnoty państw i narodów europejskich.

Drugą z przyczyn podjęcia tematu był zamiar wypełnienia niszy w polskiej literaturze naukowej, jaką jest brak pełnego opracowania myśli politycznej środowiska liberalno-demokratycznego w Trzeciej Rzeczypospolitej. Jest to o tyle istotne, że ugrupowania wchodzące w skład tego środowiska po 1989 roku przez kilkanaście lat należały do najbardziej znaczących na polskiej scenie politycznej, zaś biorąc udział w czterech koalicjach rządowych (gabinety Tadeusza Mazowieckiego, Jana Krzysztofa Bieleckiego, Hanny Suchockiej i Jerzego Buzka) mogły bezpośrednio wpływać na kształt polskiej polityki wewnętrznej i zagranicznej. W 2001 roku środowisko to po wyborach parlamentarnych zostało wprawdzie zmarginalizowane, ale jego obecność w Senacie, a od 2004 roku – w Parlamencie Europejskim oraz uzyskanie kilku mandatów poselskich podczas przedterminowych wyborów w 2007 roku z listy Lewicy i Demokratów pozwoliło mu cały czas być aktywnym i próbować wywierać wpływ na podejmowane działania władz Rzeczypospolitej Polskiej. Należy również wspomnieć, że przedstawiciele środowiska liberalno-demokratycznego odgrywają cały czas ważną rolę w polskiej polityce, wchodząc w skład innych wiodących partii, takich jak np. Platforma Obywatelska (Donald Tusk, Bronisław Komorowski, Grzegorz Schetyna) oraz Prawo i Sprawiedliwość (Andrzej Duda, Zyta Gilowska i Piotr Gliński). Brak znajomości poszczególnych kategorii myśli politycznej środowiska liberalno-demokratycznego utrudnia ocenę funkcjonowania polskich partii politycznych i zachodzących w nich zmian.

Tytuł cyklu publikacji naukowych wymaga wyjaśnienia podstawowych pojęć. Przez pojęcie „myśl polityczna” należy rozumieć wszelką formę refleksji nad rzeczywistością polityczną, niezależnie od jej stopnia rozwoju, wewnętrznej spójności, systematyzacji, uteoretyzowania oraz konkretyzacji. Swoim zakresem myśl polityczna obejmuje sferę wartości i celów politycznych, wzorców postaw, a także stylów myślenia i zachowania politycznego. Zawiera analizę koncepcji politycznych, społecznych, gospodarczych i kulturalnych. Przedmiotem zainteresowania myśli politycznej pozostaje szeroko rozumiana sfera polityki, stanowiąca formę działalności społecznej poprzez stosunki oraz mechanizmy związane ze sprawowaniem władzy politycznej, której nadrzędnym celem jest realizacja własnej wizji ładu społeczno-politycznego. Istotą myśli politycznej jest zatem wizja idealnego ładu, opartego na prawdziwym i uniwersalnym fundamencie, powstająca z inspiracji i w konfrontacji

z obserwowaną oraz subiektywnie opisywaną rzeczywistością, składającą się z działań politycznych podejmowanych przez podmioty oraz z procesów politycznych przez nie uruchamianych. Wszelka działalność ideotwórcza polega zatem na kreowaniu i kreśleniu pożądanego ładu, która powstaje na bazie krytyki i całkowitej negacji zastanej rzeczywistości społeczno-politycznej lub w wyniku jej korekty umożliwiającej sformułowanie bardziej realistycznej wizji tego porządku¹.

W literaturze przedmiotu do nurtu liberalno-demokratycznego w Polsce zalicza się następujące ugrupowania: Unia Demokratyczna (UD), Unia Wolności (UW) i Partia Demokratyczna demokraci.pl (PD)². Są to partie, które pod względem prawnym stanowią przykład kontynuacji i ciągłości organizacyjnej środowiska istniejącego w Polsce od końca lat osiemdziesiątych XX wieku. Jego geneza wywodzi się z Ruchu Obywatelskiego – Akcji Demokratycznej (ROAD), a następnie wiązana była z wyborami prezydenckimi w 1990 roku. W wyniku przegranej Tadeusza Mazowieckiego z Lechem Wałęsą doszło do skupienia sił politycznych komitetów wyborczych T. Mazowieckiego, ROAD, Forum Prawicy Demokratycznej, a także Sojuszu na Rzecz Demokracji. Utworzona 2 grudnia 1990 roku UD swój ostateczny kształt organizacyjny i programowy osiągnęła dopiero podczas zjazdu zjednoczeniowego w dniach 11-12 maja 1991 roku, łącząc w sobie szerokie poglądy od lewicowo-socjaldemokratycznych, socjalliberalnych po liberalno-chrześcijańskie, chadeckie i konserwatywne³.

W wyniku fuzji UD z Kongresem Liberalno-Demokratycznym (KLD) 23 kwietnia 1994 roku utworzona została UW, która stanowić miała alternatywę dla związanej po wyborach z 19 września 1993 roku koalicji rządowej Sojuszu Lewicy Demokratycznej (SLD) i Polskiego Stronnictwa Ludowego (PSL). W latach 1997-2000 UW współtworzyła gabinet koalicyjny wraz z Akcją Wyborczą Solidarność (AWS), odpowiedzialny za opracowanie, a następnie

¹ J. Jachymek, W. Paruch, *Wstęp*, [w:] *Więcej niż niepodległość: Polska myśl polityczna 1918-1939*, red. J. Jachymek, W. Paruch, Lublin 2001, s. 11-12; E. Maj, A. Wójcik, *Wstęp*, [w:] *Myśl polityczna w Polsce po 1989 roku: wybrane nurty ideowe*, red. E. Maj, A. Wójcik, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2008, s. 7; W. Paruch, *Między wyobrażeniami a działaniami. Wybrane aspekty przedmiotowe badań politologicznych nad myślą polityczną*, „Polityka i Społeczeństwo” 2004, nr 1, s. 15-16; W. Paruch, J. Jachymek, *Wprowadzenie*, [w:] *Świat wokół Rzeczypospolitej: problematyka zagraniczna w polskiej myśli politycznej w pierwszej połowie XX wieku*, red. W. Paruch, J. Jachymek, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2007, s. 11-12; W. Paruch, K. Trembicka, *Wprowadzenie*, [w:] *Wizje i realia: Studia nad realizacją polskiej myśli politycznej XX wieku*, red. W. Paruch, K. Trembicka, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2002, s. 7-8.

² B. Bankowicz, A. Dudek, J. Majchrowski, *Główne nurty współczesnej polskiej myśli politycznej*, t. I, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1996, s. 93-95; B. Pasierb, K.A. Paszkiewicz, *Wstęp*, [w:] *Współczesna polska myśl polityczna: wybrane ośrodki, koncepcje, system wartości*, red. B. Pasierb, K.A. Paszkiewicz, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 1996, s. 13; A. Wójcik, *Myśl polityczna ugrupowań liberalno-demokratycznych*, [w:] *Myśl polityczna w Polsce...*, s. 183-184.

³ D. Szczepański, *Unia Demokratyczna, Unia Wolności i Partia Demokratyczna demokraci.pl wobec Trzeciej Rzeczypospolitej*, [w:] *Instytucjonalne gwarancje zasady pluralizmu politycznego w Polsce na tle standardów europejskich*, red. M. Paździor, B. Szmulik, Innovatio Press Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji, Lublin 2014, s. 385-386.

wprowadzenie programu czterech reform (oświatowej, emerytalnej, administracyjnej i zdrowotnej). Wskutek rozłamu w UW w styczniu 2001 roku spowodowanego odejściem znacznej liczby członków i utworzeniem PO, a także w wyniku przegranej w wyborach parlamentarnych, UW znalazła się poza głównym nurtem życia społeczno-politycznego.

Brak nowej oferty programowej ze strony polityków tego ugrupowania wymusił na władzach partii zmianę oblicza ideowego UW, a w konsekwencji jej transformację wewnątrzpartyjną. Zakończyła się ona rozwiązaniem UW i w jej miejsce powołaniem w dniu 7 maja 2005 roku PD. Nowa formuła polityczna stanowiła odejście od dotychczasowych zasad wyznawanych przez polityków UD i UW, określonych jako historyczne porozumienie „między tzw. dawnym solidarnościowym etosem a demokratyczną i prorynkową częścią dawnego establishmentu PZPR”⁴. Obok osób firmujących powstanie nowej partii politycznej, a więc Tadeusza Mazowieckiego, Władysława Frasyniuka i Jerzego Hausnera pojawili się również Aleksander Kwaśniewski i ówczesny premier Marek Belka. Ostatni z wymienionych traktowany był w PD jako potencjalny kandydat tej partii na prezydenta w nadchodzących wyborach w 2005 roku. Ostatecznie A. Kwaśniewski, jak i M. Belka wycofali swój udział z tego przedsięwzięcia, co bezpośrednio wpłynęło na trudności organizacyjne nowej partii⁵. W stosunkowo krótkim czasie PD podzieliła los UW, stając się partią „kanapową”.

Należy pokreślić, iż politycy UD, UW i PD posiadali olbrzymi udział w tworzeniu fundamentów nowego demokratycznego państwa prawa, byli głównymi aktorami przeobrażeń społeczno-politycznych i gospodarczych. Utożsamiano ich z określonym typem zachowań i postaw politycznych, a także reprezentowaniem wartości, które trwale wpisały się w dziedzictwo Trzeciej Rzeczypospolitej. Dopełnieniem działalności tego środowiska była jego transformacja partyjna, mająca stanowić, wedle zamysłu jej pomysłodawców, o nowej jakości na polskiej scenie politycznej, pozbawionej syndromu klęski. Późniejsze wydarzenia, związane z wyborami parlamentarnymi i prezydenckimi w 2005 roku potwierdziły, iż w silnie spolaryzowanym systemie partyjnym, zdominowanym przez główne siły polityczne takie jak: PO, PiS, SLD, Samoobronę, Ligę Polskich Rodzin (LPR) czy PSL, hasła wyborcze postulowane przez PD miały nikłą szansę przebiccia się.

Nurt liberalno-demokratyczny w Polsce charakteryzował się odwołaniem do wartości liberalnych, a także zasad demokratycznego państwa prawa. Podstawową zasadą liberalizmu była wolność jako dobro niezbywalne i niepodzielne, które umożliwiało swobodny rozwój duchowy i materialny jednostki oraz całego społeczeństwa. Wolność miała się umożliwiać

⁴ M. Drzonek, *Demokracy.pl – wirtualny koniec etosu?*, [w:] *POPiSy w polityce: uwagi o polskiej scenie politycznej*, red. tenże, J. Mieczkowski, Wydawca: Print Group Daniel Krzanowski, Szczecin 2006, s. 160.

⁵ A. Kaszkur, *Rola Partii Demokratycznej - demokratów.pl na polskiej scenie politycznej*, [w:] *Partie i system partyjny III RP: stan i perspektywy*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2007, s. 181-182.

poprzez kreowanie przez ludzi i wspólnoty społeczne własnego życia według własnych pragnień i potrzeb, przy czym wolność obejmowała zarówno aspekty działania politycznego, społecznego jak i ekonomicznego. Tym samym liberalizm sprzeciwiał się jakimkolwiek aktom prawnym ograniczającym wolność poprzez nadmierną ingerencję władzy publicznej. Wolność była podstawą dla takich wartości jak indywidualizm i podmiotowość jednostki⁶. Oznaczało to uznanie prawa każdego człowieka do odmienności i samodzielnego decydowania o swoim losie, ochrony przed narzucaniem dyktatu większości, a także do zagwarantowania pluralizmu postaw, poglądów i zachowań. Jednocześnie zwracano uwagę na odpowiedzialność człowieka, konieczną dla funkcjonowania każdej jednostki w życiu społecznym. Zgodnie z tym stanowiskiem każdy człowiek wykorzystując wolność powinien myśleć o innych aby nie nadużyć tej wolności i nie ograniczyć autonomii innych jednostek. Gwarancją wolności w sferze publicznej i prywatnej miała być własność prywatna, ponieważ bez niej jednostka nie mogła realizować swoich życiowych celów tak materialnych jak i duchowych. Z własnością prywatną związane były takie zasady jak: swoboda działalności gospodarczej, wolny rynek oraz wolna konkurencja⁷.

Nurt liberalno-demokratyczny zakładał, że sfera wolności człowieka i wartości od niej pochodnych może być realizowana jedynie w ramach demokratycznego państwa prawa. Państwo demokratyczne oznaczało istnienie władzy publicznej pochodzącej z powszechnych, wolnych wyborów, reprezentującej ogół obywateli mogących ją kontrolować i w kolejnych wyborach pozbawić mandatu do rządzenia. Natomiast praworządność rozumiano jako funkcjonowanie jasnego i dobrze egzekwowanego systemu prawnego gwarantującego obywatelom możliwość dochodzenia swych praw. Uważano, że silna władza państwowa to gwarancja bezpieczeństwa i wolności obywateli. Musiała ona opierać się na idei trójpodziału władzy, czyli podziale, równowadze i współpracy organów ustawodawczych, wykonawczych i sądowniczych⁸. Kładziono nacisk na to, aby nie doszło do kumulacji nadmiernych uprawnień w gestii jednej z nich. Gwarancją demokracji było stworzenie społeczeństwa obywatelskiego, w wyniku którego umocniłyby się więzi między państwem a każdym obywatelem. Idea społeczeństwa obywatelskiego oznaczała, że wolność i dobro jednostki nie powinno pozostawać w sprzeczności z poczuciem solidarności i dobrem ogółu⁹.

⁶ A. Wójcik, *Myśl polityczna ugrupowań liberalno-demokratycznych*, [w:] *Myśl polityczna w Polsce...*, s. 184-190; K. Dziubka, *Idea demokratycznego ładu obywatelskiego w ujęciu partii liberalnych*, [w:] *Współczesna polska myśl polityczna ...*, s. 169-182.

⁷ *Unia Demokratyczna: dokumenty*, Warszawa 1991, s. 3-5; *Wolność. Bezpieczeństwo. Rozwój. Program Unii Wolności*, Warszawa 1997, s. 1 i 5; *Co nas łączy*, Warszawa 2005, s. 1-2.

⁸ *Unia Demokratyczna: program: wybory 1993*, Warszawa 1993, s. 5; *Wolność. Bezpieczeństwo. Rozwój...*, s. 3-4; *Co nas łączy*, Warszawa 2005, s. 1-2.

⁹ *Materiały na Konferencję Programową Unii Wolności*, Warszawa 2003, s. 60-61; *Partia Demokratyczna demokraci.pl – program*, Warszawa 2005, s. 2.

Weryfikacji poddanych zostało pięć hipotez badawczych. Po pierwsze, myśl polityczna ugrupowań liberalno-demokratycznych charakteryzowała się brakiem oryginalności ideologicznej środowiska. Odwoływało się ono w dużej mierze do wartości NSZZ „Solidarność” i jej dokumentów programowych (np. wolność i godność człowieka, społeczeństwo obywatelskie, decentralizacja władzy, samorządność lokalna, równość szans, praworządność, demokracja). Po drugie, środowisko liberalno-demokratyczne w Polsce tworzyły partie odwołujące się wyłącznie do wąskiego elektoratu – klasy średniej i inteligencji, przy jednoczesnym braku otwartości na ogół obywateli. Po trzecie, ugrupowania te charakteryzowała względna jednolitość środowiska. Najważniejsze różnice programowe omawiano wewnątrz partii, natomiast na zewnątrz prezentowano jednolite stanowisko. Po czwarte, UD, UW i PD determinowała ciągłość ideologiczna. Bez względu na zmieniającą się sytuację społeczno-polityczną środowisko liberalno-demokratyczne pozostawało niezmiennie w kwestii głównych wartości i sposobów ich realizacji. Po piąte, integracja europejska w myśli politycznej ugrupowań liberalno-demokratycznych stanowiła istotny warunek zagwarantowania bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego Polski. Weryfikacji hipotez służyły postawione pytania badawcze: 1) Jakie były najważniejsze wartości polityczne środowiska? 2) Jaka była wizja pożądanej rzeczywistości politycznej UD, UW i PD? 3) Jaki był stosunek ugrupowań liberalno-demokratycznych do Trzeciej Rzeczypospolitej? 4) Jakie cele stawiało środowisko liberalno-demokratyczne odnośnie polityki wewnętrznej i zagranicznej państwa? 5) W jaki sposób dążono do urzeczywistnienia postulowanych rozwiązań? 6) Jaki był stosunek środowiska odnośnie najważniejszych podmiotów politycznych?

W polskim piśmiennictwie dotychczas nie ukazała się żadna monografia naukowa dotycząca całościowego ujęcia myśli politycznej ugrupowań liberalno-demokratycznych w Polsce. Powstały natomiast publikacje dotyczące wybranych aspektów myśli politycznej tego środowiska, z których na szczególne wyróżnienie zasługuje praca Danuty Karnowskiej *W kierunku liberalizmu? Recepcja idei liberalnych w Polsce w warunkach transformacji ustrojowej* (Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2005), w której autorka przedstawiła wpływ ideologii liberalizmu na projekty i propozycje rozwiązań ustrojowych, gospodarczych i społecznych w Polsce, a także scharakteryzowała stosunek polskiego społeczeństwa wobec idei i polityki ugrupowań liberalnych w latach dziewięćdziesiątych XX wieku. W tym miejscu należy również wymienić pracę pod redakcją Łukasza Tomczaka *Polskie ugrupowania liberalne* (Wydawnictwo Marina, Wrocław 2010), w której aż pięć rozdziałów poświęcono analizie ustroju państwa, wizji gospodarki, koncepcjom polityki zagranicznej, stosunkowi wobec Kościoła i transformacji wewnątrzpartyjnej ugrupowań liberalnych. Ponadto Waldemar

Wojtasik w monografii *Lewica i prawica: aspekty ekonomiczno-społeczne* (Wydawca: Oficyna Wydawnicza „Humanitas”, Sosnowiec 2011) omówił najważniejsze założenia gospodarcze UD i UW uwzględniając ich programy z lat 1991-2001.

Wyniki badań nad myślą polityczną środowiska liberalno-demokratycznego na przełomie XX i XXI wieku były prezentowane także w artykułach naukowych autorstwa: Tomasza Bojarowicza, Łukasza Danela, Macieja Drzonka, Kazimierza Dziubki, Rafała Glajcara, Danuty Karnowskiej (Pleckiej), Aliny Kaszkur, Krzysztofa Knyżewskiego, Anny Lew, Artura Lipińskiego, Rafała Matyi, Ewy Nalewajko, Arkadiusza Nyzio, Wojciecha Peszyńskiego, Grzegorza Radomskiego, Agnieszki Rothert, Michała Siedziako, Ryszarda Skarżyńskiego, Wojciecha Sokoła, Dominika Szczepańskiego, Marii Winclawskiej, Waldemara Wojtasika, Alicji Wójcik i Krzysztofa Zuby.

Oprócz powyższych, środowisku liberalno-demokratycznemu zostały poświęcone monografie dotyczące aspektów strukturalno-funkcjonalnych. Pierwszą z nich była praca Marii Winclawskiej *Unia Wolności: partia polityczna w okresie transformacji ustrojowej* (Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2010), w której autorka dokonała analizy środowiska UD i UW pod kątem genezy, struktury organizacyjnej, charakterystyki członków i elektoratu, a także przyczyn upadku tego środowiska na polskiej scenie politycznej. Drugą monografią była praca mojego autorstwa *Unia Wolności: założenia programowe i działalność (1994-2005)* (Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2013), w której dokonałem analizy na temat powstania UW, rozwoju organizacyjnego partii, okresu związanego z działalnością gabinetu koalicyjnego i transformacji wewnątrzpartyjnej. Oprócz tego omówiłem wpływy polityczne tego środowiska na podstawie wyników wyborczych, a także przedstawiłem najważniejsze założenia programowe. Trzecią publikację stanowiła praca Arkadiusza Nyzio *Unia Demokratyczna: rządzić znaczy służyć? Historia Unii Demokratycznej (1991-1994)* (Wydawnictwo PiT, Kraków 2014), w której autor omówił okoliczności powstania UD i burzliwego okresu funkcjonowania tego środowiska w okresie rządów Hanny Suchockiej oraz dokonał syntetycznej charakterystyki dalszych losów UD w ramach nowych podmiotów politycznych, tj. w UW i PD.

Ze względu na ograniczoną ilość opracowań poświęconych myśli politycznej ugrupowań liberalno-demokratycznych w Polsce podstawą do zaprezentowania cyklu publikacji naukowych stała się zróżnicowana baza źródłowa. Można ją podzielić na pięć grup. Pierwszą i najważniejszą stanowiły dokumenty programowe, w tym również uchwały, stanowiska i manifesty będące bezpośrednim wytworem działalności omawianego środowiska. Drugą były projekty uchwał i ustaw, a także projekty konstytucji zgłoszone przez klub parlamentarny UD i UW. Trzecią stanowiła publicystyka reprezentantów UD, UW i PD

publikowana głównie na łamach własnych wydawnictw, których łączna liczba przekroczyła ponad 40 tytułów o zasięgu ogólnokrajowym, lokalnym i regionalnym. Czwartą stanowiła bieżąca prasa wydawana w formie tradycyjnej jak np. „Gazeta Wyborcza”, „Polityka”, „Więź”, „Wprost”, „Rzeczypospolita” czy „Trybuna”. Piątą były materiały archiwalne zgromadzone w Archiwum Akt Nowych w Warszawie, Archiwum Partii Politycznych przy Instytucie Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk w Warszawie, dwóch oddziałach Biblioteki Sejmowej w Warszawie i Zbiorze Dokumentów Życia Społecznego i Politycznego przy Instytucie Politologii Uniwersytetu Wrocławskiego. Najważniejszą grupę materiałów archiwalnych stanowiły wewnątrzpartyjne oraz nigdy wcześniej nie publikowane dokumenty (projekty uchwał, stanowisk, oświadczenia, rezolucje, protokoły z posiedzeń Rady Krajowej, Prezydium, kongresów partyjnych) zgromadzone w Fundacji Centrum im. prof. Bronisława Geremka w Warszawie oraz w siedzibie Partii Demokratycznej demokraci.pl. Prasa w formie tradycyjnej została udostępniona przez Bibliotekę Główną Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz Wojewódzką i Miejską Bibliotekę Publiczną w Rzeszowie.

W trakcie pisania cyklu publikacji wykorzystano cztery metody badawcze przydatne do realizacji tematu. Podstawową techniką badawczą była analiza świadectw myśli politycznej i śladów myśli politycznej, na podstawie których przedstawiłem poglądy środowiska liberalno-demokratycznego w kwestii wyznawanego systemu wartości, założeń ideologicznych, poglądów na ustrój polityczny, społeczny, gospodarczy i kulturalny, a także postulowanej polityki międzynarodowej. Analiza decyzyjna umożliwiła wskazanie twórców myśli politycznej odpowiedzialnych za kreowanie najważniejszych postulatów programowych oraz dróg ich realizacji. Analizę systemową wykorzystano głównie w trakcie prezentowania polskiego systemu politycznego w XX i XXI w. co umożliwiło nie tylko pełne zaprezentowanie myśli politycznej tego środowiska, ale także pozwoliło na zobrazowanie sposobu funkcjonowania UD, UW i PD, ich stosunku do konkurentów politycznych, a także realizacji strategii wyborczych. Do zbadania ewolucji myśli politycznej ugrupowań liberalno-demokratycznych zastosowano analizę sytuacyjną, dzięki czemu wykazano zarówno stałe jak i zmienne elementy programowe.

Z punktu widzenia metodologicznego, cykl publikacji naukowych został ułożony według kryterium problemowego, co umożliwiło mi przedstawienie całościowej myśli politycznej ugrupowań liberalno-demokratycznych w Polsce. Układ ten pozwolił na logiczne ukazanie: 1) źródeł inspiracji i motywacji ideowych oraz systemu wyznawanych wartości politycznych; 2) koncepcji ustroju politycznego i stosunku do Trzeciej Rzeczypospolitej; 3) wizji ładu gospodarczego i społecznego oraz 4) polityki zagranicznej.

Zagadnienia związane z inspiracjami ideowymi ugrupowań liberalno-demokratycznych w Polsce zwłaszcza w ich wymiarze zewnętrznym scharakteryzowałem w artykule ***Unia Wolności wobec liberalizmu*** ([w:] *Liberalizm nad Wisłą (XIX-XXI wiek). Koncepcje – ludzie – działalność*, red. E. Krasucki, T. Sikorski, A. Wątor, Szczecin 2014). Ukazałem w nim stosunek UW do liberalizmu jako europejskiego prądu ideowego, sposób jego definiowania, a następnie adaptację głoszonych haseł do zastanej rzeczywistości politycznej. Badania przeprowadzone w ramach tego artykułu pozwoliły mi dowiedzieć, iż przedstawiciele nurtu liberalno-demokratycznego w Polsce nie wypracowali własnego rozumienia pojęcia liberalizm. Posługiwali się definicjami klasyków tej doktryny politycznej, przywołując Johna Locke, Benjamina Constanta, Johna Stuarta Milla, Jeana-Jacquesa Rousseau, czy Alexisa de Tocqueville. Liberalizm w myśli politycznej UD, a następnie UW wyrażał się m.in. poprzez propagowanie modelu państwa obywatelskiego o ograniczonej funkcji ekonomicznej i społecznej, równością szans, rozwojem społeczeństwa i demokratycznych procedur wyborczych, w których każdy obywatel posiadał prawo wyboru i prawo bycia wybranym, solidarnością społeczną, a nie państwem opiekuńczym, prywatyzacją, dystansem wobec interwencjonizmu, wolnym rynkiem, czy własnością prywatną. W środowisku tym uważano również, iż urzeczywistnienie liberalizmu w Polsce faktycznie nastąpiło na początku lat dziewięćdziesiątych wraz z wprowadzeniem radykalnych reform gospodarczych i było kontynuowane szczególnie w kwestiach ekonomicznych przez tzw. rządy solidarnościowe.

Celem kolejnego artykułu ***Tradycja Komitetu Obrony Robotników i „Solidarności” w myśli politycznej Unii Demokratycznej, Unii Wolności i Partii Demokratycznej demokraci.pl*** („Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sectio K, Politologia, 2018, vol. 25) była analiza wewnętrznych źródeł motywacji ideowych. Zasadniczą uwagę skoncentrowałem na pytaniu o to, czy i w jaki sposób czołowe postacie analizowanych podmiotów politycznych, podejmując aktywność w ramach opozycji politycznej w latach 70. i 80. XX wieku, akcentowały w nowej rzeczywistości politycznej swój rodowód oraz na ile treści programowe Komitetu Obrony Robotników (KOR) i „Solidarności” znalazły swoje odzwierciedlenie w enuncjacjach programowych UD, UW i PD. Analiza świadectw myśli politycznej pozwoliła mi dowiedzieć, iż tradycje wyrosłe z KOR w przypadku UD oraz PD były ważne, lecz nie znalazły odbicia w dorobku ideowym obu partii. W przypadku UW dopiero przed kampanią wyborczą w 1997 r. podjęto decyzję o konieczności dookreślenia „stosunku partii do historycznych nurtów polskiej polityki, a także wydarzeń historycznych tam, gdzie

tylko było to możliwe, a następnie sprzężenie tej tradycji z programem”¹⁰. Podkreślono wówczas, że środowisko liberalno-demokratyczne w Polsce „zostało zbudowane na trosce o przechowanie, przeniesienie a także odnowienie tej pamięci”¹¹. Pomimo podjętych zabiegów, dorobek KOR całkowicie zmarginalizowano, co wynikało głównie z konieczności przewartościowania głoszonej dotąd wizji rzeczywistości politycznej, społecznej i gospodarczej oraz określenia na nowo sojuszników i konkurentów politycznych. Nieco inaczej podchodzono do tradycji „Solidarności”. Stanowiła ona dla przedstawicieli nurtu liberalno-demokratycznego najwyższą wartość, od niej bowiem wywodzono rodowód polityczny, własną historię i inteligencki charakter partii. Wykorzystywano ją w kategoriach legitymizacji władzy, jako linię podziału konfliktu politycznego służącą do dyskredytacji konkurentów politycznych i realizacji strategii wyborczych, jak np. zawiązywania sojuszy i koalicji wyborczych z partiami o podobnym rodowodzie czy o zbliżonych postulatach programowych. Dodatkowym argumentem, którym się posługiwano było utożsamianie się polityków UD, UW i PD z solidarnościowym etosem, nobilitującym ich do pełnienia ważnych, publicznych funkcji o charakterze politycznym i społecznym, a przez to również do pełnienia najwyższych urzędów państwowych.

W artykule *Samorządna Rzeczypospolita w dokumentach programowych Unii Wolności* ([w:] *Zarządzanie w samorządzie terytorialnym*, red. A. Kołomycew, B. Kotarba, Rzeszów 2012) scharakteryzowałem bezpośrednio odwołanie się przez UW do koncepcji Samorządnej Rzeczypospolitej jako programu NSZZ „Solidarność”. Założenia te odnoszące się do konieczności wyłonienia autentycznego samorządu terytorialnego w wolnych wyborach, z uwzględnieniem konkurencyjności programów i kandydatów, uzyskaniem uprawnień do decydowania o całokształcie spraw lokalnych przez organy samorządu terytorialnego, z ustawowym uregulowaniem nadzoru organów państwowych, służących do kontroli przestrzegania prawa stanowiły postulaty, które głoszone z pozycji przedstawicieli zakładu pracy miały zostać rozszerzone na społeczność lokalną i horyzont państwa. Dzięki badaniom prowadzonym w związku z tematyką tego artykułu dowiedziałem, że bezpośrednim odwołaniem się ideologów UW do wspomnianej koncepcji było powołanie nowych struktur samorządowych (powiatów i województw), a następnie ich kompetencyjne wzmocnienie. Zapis ten znalazł swoje potwierdzenie w *Deklaracji Programowej UW*, w której zgodnie z zasadą pomocniczości domagano się decentralizacji państwa i władzy publicznej oraz przekazania jej

¹⁰ D. Szczepański, *Tradycja Komitetu Obrony Robotników i „Solidarności” w myśli politycznej Unii Demokratycznej, Unii Wolności i Partii Demokratycznej demokraci.pl*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, sectio K, Politologia, 2018, vol. 25, s. 178.

¹¹ Tamże, s. 180.

w „dół”, a więc jednostkom znajdującym się najbliżej obywatela¹². Rozbudowa Polski lokalnej miała się odbywać zgodnie z zasadą: „mniej władzy centralnej – więcej samorządności w życiu publicznym, więcej środków publicznych wydawanych w samorządach pod większą społeczną kontrolą”¹³. Dzięki temu zwiększeniu ulec miał realny wpływ obywateli na władzę, a także udział samorządów w wydatkach publicznych.

Artykuł *Liberalizm w Polsce po 1989 roku. Główne podmioty i środowiska polityczne* ([w:] *Liberalizm i teoria polityczna*, red. Ł. Dulęba, J. Wiśniewski, Poznań 2016) stanowił przyczynek do ogólnej charakterystyki najważniejszych podmiotów politycznych reprezentujących nurt liberalny w Polsce. Dokonałem w nim wyjaśnienia pojęcia liberalizm oraz przedstawiłem te formacje i środowiska polityczne, które w sposób autentyczny odwoływały się do recepcji idei liberalnych. Dzięki badaniom przeprowadzonym w ramach tego artykułu ustaliłem, iż ugrupowania odwołujące się do idei liberalnych koncentrowały się głównie na zagadnieniach ekonomicznych i socjalnych, w mniejszym natomiast stopniu na kwestiach ustrojowych, które dotyczyły przeważnie konstytucyjnych gwarancji praw i wolności obywatelskich oraz nienaruszalności własności prywatnej. Analizowane środowiska stawiały za cel trzy zadania: „1) uwolnienie siebie oraz ogółu obywateli od wszelkich form ucisku, w tym także zerwanie z cenzurą; 2) wyzwolenie od totalitarnego zniewolenia, a zwłaszcza zerwania z jarzmem władzy sprawowanej do 1989 roku; 3) odejście od wszystkiego co miało związek ze Wschodem i ukierunkowanie wszelkich działań związanych z Zachodem jako zupełnie nowej alternatywy”¹⁴.

System wyznawanych wartości politycznych środowiska liberalno-demokratycznego zawarłem w artykule *System wartości w myśli politycznej Unii Wolności* ([w:] *Sapientia animorum magistra est. Wartości w nauce – wartości w polityce. Księga jubileuszowa ofiarowana Pani Profesor Alicji Wójcik z okazji 40. Rocznicy pracy naukowej*, red. E. Maj, A. Dawidowicz, M. Wichmanowski, Lublin 2013). Przedstawiłem w nim pochodzenie składników, które mieszczą się w ramach omawianego obszaru myśli politycznej wskazując m.in. na źródła inspiracji, stosunek do przeszłości historycznej, w tym również do okresu Polski Ludowej i wymogów współczesności. Mój wkład w powstanie tej pracy polegał na określeniu kanonu systemu wartości politycznych UW. Począwszy od wolności, wpisanej w nazwę UW, ustaliłem, iż były to odpowiedzialność, równość szans, patriotyzm, praworządność,

¹² Deklaracja Programowa I Kongresu Krajowego Unii Wolności, Warszawa 23-24.04.1994, s. 2.

¹³ D. Szczepański, *Samorządna Rzeczypospolita w dokumentach programowych Unii Wolności*, [w:] *Zarządzanie w samorządzie terytorialnym*, red. A. Kołomycew, B. Kotarba, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2012, s. 34.

¹⁴ D. Szczepański, *Liberalizm w Polsce po 1989 roku. Główne podmioty i środowiska polityczne*, [w:] *Liberalizm i teoria polityczna*, red. Ł. Dulęba, J. Wiśniewski, Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, Poznań 2016, s. 116.

kompetencje, tolerancja, umiarkowanie, bezpieczeństwo i własność. W 2000 roku ofertę tę poszerzono o prawdę, dotrzymywanie zobowiązań i demokrację, zaś w 2001 roku nadrzędną wartością dla UW była klasa średnia¹⁵. Wbrew temu co zawierał system wartości politycznych UW, człowiek i wrażliwość społeczna na jego potrzeby zostały przyćmione przez stworzoną machinę biurokratyczną, walkę o stanowiska i wybiórcze traktowanie potencjalnych wyborów. Wartości, które miały wyróżniać UW spośród innych podmiotów okazały się mało znaczącym aktem elity politycznej, która niepodzielnie od 1989 roku brała czynny udział w procesie tworzenia fundamentów Trzeciej Rzeczypospolitej, a której działania doprowadziły do całkowitej marginalizacji tego środowiska.

Koncepcje ustroju politycznego ugrupowań liberalno-demokratycznych zawarłem w artykule *Wizja państwa w myśli politycznej Unii Wolności* („Polityka i Społeczeństwo” 2012, nr 10). Dokonałem w nim charakterystyki założeń programowych UD i UW poszerzonych o zasady ustrojowe państwa zawarte w projekcie konstytucji przedstawionym przez klub parlamentarny UD/UW. Omówiłem istotę władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej oraz wskazałem na ewolucję myśli politycznej tego środowiska w odwołaniu do proponowanych rozwiązań ustrojowych. W ramach przeprowadzonych analiz ustaliłem, iż pożądany obraz rzeczywistości politycznej, w tym wizji państwa w myśli politycznej UW w sporej mierze pozostawał zbliżony do treści regulacji ustawy zasadniczej uchwalonej 2 kwietnia 1997 r. Postulowana wizja państwa stanowiła najbardziej pożądaną koncepcję ustroju politycznego, na którą złożyły się doświadczenia UW oraz jej poprzedniczek UD i KLD. Sumptem tych działań było uchwalenie w drodze konsensusu politycznego Konstytucji RP w 1997 r., a także utworzenie trójszczeblowej struktury samorządu terytorialnego. Politycy UW nie ograniczali się wyłącznie do propozycji zawartych w dokumentach programowych, lecz skutecznie włączyli się w proces legislacyjny. Wraz z rozwojem „Polski lokalnej” politycy UW dostrzegali możliwość zbudowania „Polski samorządnej”, w której byłyby respektowane zasady wolności, poszanowania godności jednostki ludzkiej oraz równego dostępu do edukacji, urzędów i miejsc pracy.

Z kolei w artykule *Ustrój państwa w projektach konstytucji Unii Demokratycznej, Unii Wolności i Polskiego Stronnictwa Ludowego* ([w:] *Partie i ruchy chłopskie i ludowe w Europie wobec problemów współczesności: państwo – forma, rola i zadania*, red. J. Gmitruk, A. Indraszczyk, S. Stęпка, Warszawa 2014) dokonałem porównania dwóch projektów ustaw

¹⁵ Kwestię tą szczegółowo omawiam w pozostałych dwóch artykułach: *Komunikowanie polityczne Unii Wolności na przykładzie wyborów parlamentarnych 2001 roku*, [w:] *Komunikowanie polityczne: podmioty, wartości, kanały przekazu. Studia, szkice, komunikaty naukowe*, red. E. Maj, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2014, s. 42-51; *Electoral strategies of the Union of Freedom and the Democratic Party democraci.pl*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2015, nr 6, s. 201-214.

zasadniczych opracowanych przez kluby parlamentarne UD/UW oraz PSL/UP, będących podstawą prac Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego w latach 1993-1997. Celem opracowania było wskazanie istotnych różnic obu tych projektów pomimo centrowego usytuowania tych partii w polskim systemie partyjnym. Ustaliłem, że czynnikiem istotnie determinującym oba projekty konstytucji były: sfera doprecyzowania źródeł prawa stanowiąca pole konfliktu politycznego, próba odchodzenia od systemu parlamentarno-gabinetowego, zwolennikiem którego było PSL w stronę systemu prezydencko-gabinetowego (UD/UW) poprzez nadanie prezydentowi szeregu dużych uprawnień, a w odniesieniu do władzy ustawodawczej kwestia podziału parlamentu (jedno lub dwuizbowy). Najwięcej przepisów rozróżniających oba projekty stanowiły założenia dotyczące kandydata na Prezydenta, możliwość jego zgłoszenia przez grupę 100 tys. wyborców czy 100 osobową grupę posłów, stworzenie tzw. Rady Gabinetowej jako organu konsultacyjnego (UW), kompetencje Naczelnego Sądu Administracyjnego jako regulacji PSL oraz kwestia samorządu terytorialnego, stanowiąca najpoważniejszy rozdzwięk pomiędzy analizowanymi projektami.

Problematykę stosunku do samorządu terytorialnego przedstawiłem w artykule *Restytucja samorządu terytorialnego w myśli politycznej Unii Wolności* ([w:] *Samorząd terytorialny – wspólnota polityczna czy obywatelska?*, red. P. Romaniuk, C. Bugdalski, Bielsko-Biała 2013). Ukazałem w nim stosunek liderów ugrupowania wobec omawianej kwestii ustrojowej, sposób w jaki następowała ewolucja myśli politycznej tego środowiska związana z rozwojem gminy, poszerzeniem zakresu jej kompetencji, a także z utworzeniem kolejnych jednostek samorządu terytorialnego (powiatu i województwa) wraz z doprecyzowaniem szczegółowych kompetencji. W artykule tym dowiodłem, że liderzy środowiska liberalno-demokratycznego dostrzegali możliwość zbudowania Polski Samorządnej jako koncepcji wypracowanej jeszcze w okresie Solidarności w 1981 i 1989 roku. Wizja ta była tożsama z budową w Polsce społeczeństwa obywatelskiego, cechującego się niezwykle aktywnością jego obywateli, zwłaszcza poprzez trwałe i zrównoważony rozwój, możliwość zrzeszania się, uczestnictwem w wyborach oraz możliwością oddziaływania na władze lokalne. Po 1 stycznia 1999 roku zaczęto dostrzegać pewne niedociągnięcia, w związku z czym opowiadano się za skoncentrowaniem pracy rządu, premiera i parlamentu nad zlikwidowaniem przeszkód systemowych, uniemożliwiających, zdaniem polityków UW, skuteczne funkcjonowanie samorządu.

Celem artykułu *Unia Demokratyczna, Unia Wolności oraz Partia Demokratyczna demokraci.pl wobec Trzeciej Rzeczypospolitej* ([w:] *Instytucjonalne gwarancje zasady pluralizmu politycznego w Polsce na tle standardów europejskich*, red. M. Paździor, B. Szmulik, Lublin 2014) było ukazanie stosunku ugrupowań liberalno-demokratycznych

wobec Trzeciej Rzeczypospolitej. Dzięki badaniom przeprowadzonym w związku z tą tematyką dowiodłem, że politycy UD, UW i PD stosunkowo pozytywnie odnosili się do Trzeciej Rzeczypospolitej. O ile pierwsze dwie partie w sposób fundamentalny przyczyniły się do stworzenia fundamentów państwa polskiego, ugruntowania i unormowania jego systemu prawnego, o tyle PD stanowiła przykład kontynuacji tego środowiska, które we własnych dokumentach jawiło się jako sukcesor polityczny UD i UW. Wymienione partie kreślały pożądaną wizję Polski, oceniały państwo przez pryzmat jego rozwoju i stworzenia nowoczesnej konstytucji przyjętej 2 kwietnia 1997 roku. W środowisku UD, UW i PD uważano, iż Konstytucja RP stanowiła niezaprzeczone dziedzictwo Trzeciej Rzeczypospolitej.

Wizje ładu gospodarczego ugrupowań liberalno-demokratycznych scharakteryzowałem w artykule *Zasadnicze kierunki polityki gospodarczej w programach Unii Demokratycznej, Unii Wolności i Partii Demokratycznej demokraci.pl* ([w:] *Metapolityka: pomiędzy filozofią, teorią i praktyką*, red. A. Pięta-Szawara, Rzeszów 2013). Dokonałem w nim analizy dorobku ideowego wymienionych partii, które jawiły się społeczeństwu (w ramach wydawnictw własnych) jako formacje stojące na straży wartości wolnorynkowych, uwypuklających rolę czynnika ekonomicznego. Ustaliłem, iż w programie UD wskazano wyłącznie na najważniejsze problemy czasu przełomu, natomiast zagadnienia poruszone przez UW precyzowały istotny element w procesie rozwoju gospodarczego. Były to: „swoboda działalności gospodarczej, ochrona własności prywatnej, swobodne zawieranie umów pomiędzy pracownikami a pracodawcami pozbawione ingerencji państwa, postulat uczciwej konkurencji, stabilności reguł gry, reforma ubezpieczeń społecznych i zmniejszenie podatków, a także powszechny dostęp do edukacji i informacji”¹⁶. W programie UW głoszono także konieczność przeprowadzenia głębokiej reformy systemu emerytalnego, reformy rynku pracy, rozwój budownictwa mieszkaniowego, czy wzrost poziomu życia na wsi. Wskazując wady założeń gospodarczych ustaliłem, iż większość głoszonych postulatów programowych przez UW nie udało się zrealizować, co stanowiło o słabości tego ugrupowania. Z kolei stanowiska programowe PD mimo, iż odnosiły się do współcześnie poruszanych problemów, ważnych także z punktu widzenia członkostwa Polski w UE, nie miały większego znaczenia z powodu braku możliwości oddziaływania tej partii tak na scenie politycznej, jak i poza nią.

W referacie *Rolnictwo w myśli politycznej Unii Wolności* wygłoszonym na konferencji naukowej w 2013 r. dokonałem całościowej analizy dorobku ideowego środowiska liberalno-demokratycznego na temat pożądanego modelu rolnictwa w Polsce (załącznik nr 4). Dzięki

¹⁶ D. Szczepański, *Zasadnicze kierunki polityki gospodarczej w programach Unii Demokratycznej, Unii Wolności i Partii Demokratycznej demokraci.pl*, [w:] *Metapolityka: pomiędzy filozofią, teorią i praktyką*, red. A. Pięta-Szawara, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2013, s. 93.

przeprowadzonym badaniom ustaliłem, iż w koncepcjach programowych partii kładziono nacisk na kwestie gospodarcze, potrzebę ustanowienia nowego ładu społecznego, modernizację państwa i lepszą przyszłość dla obywateli. Mimo, iż w odbiorze społecznym UW uchodziła za partię „białych kołnierzyków” dbającą wyłącznie o inteligencję, przedsiębiorców, menadżerów, lekarzy, prawników, nauczycieli i ludzi młodych, to swój program kierowała wyłącznie do mieszkańców średnich miasteczek i dużych miast. Ustaliłem również, iż wszelkie analizy i prognozy, które przygotowywano pod kątem dostrzeżenia problemów rolnictwa i mieszkańców obszarów wiejskich były prowizoryczne, gdyż nie potrafiono wprowadzić regulacji i mechanizmów podnoszących nie tylko poziom życia tej grupy społecznej, ale także celów strategicznych, które znajdowały się w dorobku programowym partii. Także okres lat 1997-2000, gdy UW była u władzy i miała realny wpływ na wdrożenie programów modernizacji wsi został zmarnowany z punktu widzenia omawianego zagadnienia. Od 2001 roku kwestię rolnictwa rozpatrywano jedynie przez pryzmat integracji europejskiej (wyjątek stanowi dorobek konferencji programowej z 2003 roku zakładający modernizację rolnictwa w szczegółowych sektorach polityk), zaś dalsze działania partii związane z transformacją partyjną UW doprowadziły do pomijania kwestii rolnictwa i rolników na rzecz odbudowy utraconych wpływów politycznych.

Z kolei w artykule *Polityka rolna w koncepcjach programowych ugrupowań liberalno-demokratycznych oraz Polskiego Stronnictwa Ludowego (1993-1997)* ([w:] *Partie i ruchy chłopskie i ludowe w Europie wobec problemów współczesności: ziemia, rolnictwo, bezpieczeństwo*, red. J. Gmitruk, A. Indraszczyk, S. Stępka, Warszawa 2012) dokonałem porównania polityki rolnej w koncepcjach programowych ugrupowań liberalno-demokratycznych i PSL w latach 1993-1997. Szczegółową analizą objąłem: stosunek do rolnictwa, model gospodarstwa, oświatę wiejską i drogi realizacji myśli politycznej. To paralelne zestawienie koncepcji polityki rolnej w okresie lat 1993-1997 stanowiło wyraz ewolucji poglądów nie tylko poprzez pryzmat rozwoju gospodarczego, tak licznie podkreślanego przez KLD, UD i UW, ale jako warunek wielofunkcyjnego rozwoju wsi, postulowanego także przez PSL. W jego wyniku poprawie ulec miała infrastruktura społeczna i pozarolnicza działalność, rozumiana w kategoriach pozyskania dodatkowych dochodów dla rodzin wiejskich z takich obszarów jak turystyka, usługi, czy przemysł przetwórczy. Szczególną rolę w odniesieniu do rozwoju wsi oraz w realizacji polityki rolnej kierowano w stronę samorządów, postulując jego szeroką autonomię, jasno określony zakres kompetencji oraz fundusze na realizację zadań. Innym aspektem, na który uwagę zwrócili UD i UW były polskie szanse dostrzeżane procesie integracji Polski z UE. Oceniając korzystniejszą ofertę programową przyznałem, iż pierwszeństwo w tym zakresie osiągnęło PSL, co było

podyktowane określeniem własnego stosunku do rolnictwa i rolników, propozycją modelu gospodarstwa oraz drogą realizacji postulowanego przedsięwzięcia. W zestawieniu tym niekorzystnie wypadły ugrupowania liberalno-demokratyczne, które bardziej akcentowały wzrost i rozwój gospodarczy, aniżeli potrzeby zwykłego obywatela. W tym celu podjęto nawet próby „zhumanizowania” polityków UW w kampanii wyborczej 1997 roku, postulując zmianę wizerunku tej partii na bliższą człowiekowi, zaś jej polityków na troskliwych i odpowiedzialnych za losy zwykłego Polaka. Mimo takich prób, w programie UW nie uwzględniono nawet części tych postulatów, które stanowiły fundamentalną podstawę założeń programowych PSL.

W artykułach *Unia Wolności wobec praw człowieka oraz mniejszości narodowych i etnicznych* ([w:] *Prawa człowieka w kontekście sytuacji uchodźców w Europie*, red. S. Pelc, Rzeszów 2014) oraz *Únia slobody a jej postoj k l'udským právam, národnostým a etnickým menšinám* ([w:] *L'udské práva v kontente situácie utečencov v Európe*, red. S. Pelc, Rzeszów 2014) zanalizowałem stosunek ugrupowań liberalno-demokratycznych wobec praw człowieka, a także mniejszości narodowych i etnicznych. W toku przeprowadzonych rozważań ustaliłem, że analizowane środowisko stosunkowo aktywnie odnosiło się do problematyki praw człowieka, zwłaszcza w tych sytuacjach, w których dochodziło do jawnego ich łamania. Świadczyło o tym m.in. zaangażowanie polityków UW, a także szereg oświadczeń i stanowisk piętnujących wykroczenia w tym zakresie. Na uwagę zasługuje również akcentowanie w programach partii, wypowiedziach polityków i innych dokumentach UW szczególnej wrażliwości społecznej na prawa człowieka, jego godność i wolność, które ostatecznie przesądziły o charakterze tego ugrupowania. Przywoływana w nazwie partii „wolność” powodowała, że politycy i działacze UW byli niejako rzecznikami praw człowieka i obywatela. Wiele uwagi poświęcono kwestii mniejszości narodowych i etnicznych. Fundamentalne znaczenie w tym aspekcie miała działalność Jacka Kuronia jako przewodniczącego sejmowej Komisji do Spraw Mniejszości Narodowych i Etnicznych w latach 1997-2001.

W kolejnych dwóch artykułach: *Polityka społeczna w myśli politycznej Unii Wolności po roku 2000 (wybrane zagadnienia)* („Polityka i Społeczeństwo” 2011, nr 8) i *Social policy in the political thought of Unia Wolności after 2000 (selected issues)* („Polityka i Społeczeństwo” 2011, nr 8) przedstawiłem najważniejsze założenia dotyczące polityki społecznej w myśli politycznej UW. Wskazana cezura czasowa podyktowana była przyjęciem nowej perspektywy związanej z działalnością tego środowiska po opuszczeniu koalicji z AWS podyktowanej koniecznością dokończenia reform w państwie (przebudowy sektora usług publicznych, systemu opieki zdrowotnej, systemu emerytalnego oraz systemu szkolnictwa). Dowiodłem, że ugrupowanie to opowiadało się wyłącznie za realizacją takiej polityki

społecznej, zgodnie z którą wyrównywanie nierówności społecznych wraz z przerzuceniem odpowiedzialności za stan oraz stopień poczucia bezpieczeństwa socjalnego, spoczywać miało na rodzinie. Nowoczesna polityka społeczna w myśli politycznej UW charakteryzowała się wrażliwością na takie wartości jak: rodzina i godność człowieka, bezpieczeństwo i odpowiedzialność za innych, prawa obywatelskie i prawo do wolności, które były niezbywalne. Możliwość skutecznego oddziaływania na społeczeństwo poprzez realizację wymienionych komponentów powodowała, że partia ta opowiadała się za zniwelowaniem istniejących różnic w dostępie do oświaty i edukacji, służby zdrowia oraz w równym dostępie do pracy, zaś proces wstąpienia Polski do UE postrzegany był jako inwestowanie w kapitał ludzki oraz zapewnienie obywatelom lepszej opieki społecznej.

Celem artykułu *Kultura w myśli politycznej Unii Wolności* ([w:] *Nauka, edukacja. Kultura w polskiej myśli politycznej XX-XXI wieku*, red. M. Wichmanowski, Lublin 2013) było ustalenie sposobu definiowania kultury przez liderów UW, a także wskazanie głównych kierunków polityki kulturalnej w Polsce z jednoczesnym ukazaniem dróg realizacji myśli politycznej. Dzięki przeprowadzonym badaniom dowiodłem, że w środowisku tym kulturę rozumiano jako rezultat wszelkich przejawów aktywności, materialnych, niematerialnych, duchowych i intelektualnych człowieka oraz określonych wzorów zachowań w społeczeństwie. W toku dalszych badań udowodniłem, że zagadnienie to poszerzono o określony rodzaj twórczości (literatura, sztuka, muzyka) oraz określone wytwory, które gromadziły się przez pokolenia (ślady życia materialnego danego społeczeństwa, które nie zawsze spełniały kryteria artystyczne, ale z biegiem czasu były istotne z perspektywy określenia tożsamości narodowej). Szczególne podejście do polityki kulturalnej wyrażano w kontekście procesu wejścia Polski do UE, któremu podporządkowano dostosowanie prawodawstwa polskiego do standardów europejskich. Powszechny dostęp do kultury, miał stanowić o tożsamości narodowej Polaków. Takie zadania, jak promocja polskiej kultury, opieka nad dziedzictwem kulturalnym i twórczością artystyczną, wzmocnienie związków z Polakami będącymi za granicą i wsparcie dla mniejszości narodowych, miały być także realizowane po wejściu Polski do UE, co wewnątrz środowiska reformatorów tłumaczono jako przejaw społeczeństwa obywatelskiego i – co się z tym wiązało – społeczeństwa, które myślało o kulturze jako obowiązku.

W artykule *Koncepcje i drogi realizacji liberalnej trzeciej drogi* („Myśl Ludowa” 2014, nr 6) omówiłem istotę „trzeciej drogi” jako systemu społeczno-gospodarczego pośredniego między kapitalizmem a socjalizmem oraz na tej podstawie wskazałem, w jaki sposób partie liberalne w Polsce po 1989 roku proponowały alternatywne rozwiązania w kwestii ładu społecznego i gospodarczego. Ustaliłem, iż w terminologii stosowanej przez omawiane środowisko nie występowało wprost pojęcie „trzeciej drogi”, lecz analiza tego zjawiska

pozwoliła na stwierdzenie, że o zbliżonych koncepcjach możemy mówić. Pewne wątpliwości w tym względzie budzić może wybór liberalnej koncepcji jako swoistego i wręcz uniwersalnego remedium na sytuację powstałą w Polsce w 1989 roku, jak i po tym okresie. Z punktu widzenia rozwiązań liberalnych trudno sobie wyobrazić możliwość pełnego zrealizowania programu partii liberalnej. Koncepcje programowe głoszone przez partie liberalne w Polsce po 1989 roku wymagały od ich twórców przewartościowania głoszonych postulatów oraz ich dostosowania do warunków społecznych, politycznych i gospodarczych panujących w Polsce po okresie transformacji ustrojowej. Najpełniejszym obrazem liberalnych koncepcji programowych, stanowiących „trzecią drogę” okazały się te przedstawione przez KLD, wzorującego się na rozwiązaniach zachodnich partii liberalnych. Nadmierne eksponowanie programu politycznego oraz sposób prowadzenia kampanii wyborczej w 1993 r. spowodowało, że KLD nie miało możliwości zrealizowania przyjętego programu. W przypadku UD i UW ustalono, iż obie partie nadmiernie skupiały się na gruntownym reformowaniu państwa. Podjęte wówczas zadania przysłoniły alternatywne koncepcje zmierzające do ustanowienia nowego ładu społeczno-gospodarczego mogącego zostać uznanego za koncepcję „trzeciej drogi”.

Zasadnicze koncepcje dotyczące polityki zagranicznej w myśli politycznej ugrupowań liberalno-demokratycznych przedstawiłem w artykułach *The Security of Poland in the process of European integration in the political thought of the Freedom Union party* ([w:] *The external and internal security of the European Union: a perspective for the Visegrad Group countries*, red. Z. Sujkowska, Piła-Banská Bystrica 2012) oraz *Bezpieczeństwo wewnętrzne i międzynarodowe Polski w koncepcjach programowych Unii Wolności* ([w:] *Bezpieczeństwo RP wczoraj i dziś: studia z zakresu bezpieczeństwa państwa*, red. M. Śliwa, A. Żebrowski, R. Kłaczyński, Kraków 2014). Poruszyłem w nich problematykę kształtowania własnej polityki zagranicznej oraz polskiej racji stanu w oparciu o szeroko pojmowany interes narodowy, którym było zbliżenie, a następnie integracja z państwami i strukturami Zachodu. Ustaliłem, że ugrupowania liberalno-demokratyczne upatrywały bezpieczeństwo kraju w kategoriach członkostwa w NATO i wejściu Polski do UE. Równie ważną przesłanką stanowiącą o konieczności zagwarantowania bezpieczeństwa obywatelom były obowiązki państwa względem obywateli. W ujęciu tym rozpatrywano kwestie związane z obronnością kraju (np. modernizacja policji) i bezpieczeństwem socjalnym (opieka społeczna, system ochrony zdrowia).

W artykule *Demokratyczna Rosja w Europie – utopia czy rzeczywistość? Obraz Rosji w myśli politycznej Unii Wolności* ([w:] *Rosja w polskiej myśli politycznej XX-XXI wieku*, red. A. Lewandowski, W. Wojdyło, G. Radomski, Toruń 2013) poszerzyłem aspekty polityki

zagranicznej o stosunek do Rosji przez pryzmat rzeczywistych możliwości współpracy tego państwa z UE. Efektem poczynionych ustaleń było wskazanie, iż politycy UW postrzegali Rosję jako ważnego i czynnego uczestnika stosunków międzynarodowych, w których Polska miała do odegrania rolę mostu, specjalnego łącznika, umożliwiającego Rosji zbliżenie do struktur euroatlantyckich i europejskich. Demokratyczny udział Rosji w wymienionych strukturach miał się odbywać wyłącznie na zasadach partnerskich bez udziału Rosji jako członka UE. Miała to być przestrzeń gospodarcza na wzór NAFTA i CEFTA. Powodami takiego traktowania Rosji były niebezpieczne tendencje powrotu do starej nomenklatury, swoistej nostalgii za ZSRR i próby podporządkowania państw należących niegdyś do radzieckich republik.

Z kolei w artykule *Idea solidaryzmu europejskiego w myśli politycznej Unii Wolności* ([w:] *Europejskie inspiracje myśli politycznej w Polsce od XIX do XXI wieku*, red. E. Maj, A. Dawidowicz, Ł. Lewkowicz, A. Szwed, Lublin 2013) dokonałem wyjaśnienia pojęć solidaryzm i solidarność, które dla polityków UW były tożsame, a następnie przedstawiłem najważniejsze założenia dotyczące solidaryzmu europejskiego w myśli politycznej UW. W artykule tym ustaliłem, iż kwestia solidaryzmu europejskiego związana była z procesem integracji z UE, pełnoprawnym respektowaniem wszelkich tożsamości narodowych, przestrzeganiem praw człowieka, zapewnieniem równości szans poszczególnych regionów UE, zwłaszcza tych zapóźnionych cywilizacyjnie. Postulaty te oprócz Polski, odnosiły się do wschodnich i północnych krajów, zwłaszcza byłych republik radzieckich. W interesie Polski leżało to, aby wspólna idea solidarności łączyła interesy wszystkich państw członkowskich UE, rozwijała wzajemną współpracę oraz pielęgnowała niekiedy trudną przeszłość historyczną, którą chciano przezwyciężyć nowymi osiągnięciami w zakresie prowadzonej polityki europejskiej.

Analiza poszczególnych części składowych myśli politycznej ugrupowań liberalno-demokratycznych umożliwiła weryfikację wyżej postawionych hipotez. Brak oryginalności ideologicznej analizowanego środowiska widoczny był zwłaszcza w bogatym i zarazem zróżnicowanym dorobku programowym, w którym wielokrotnie odwoływano się do koncepcji i wartości wypracowanych przez NSZZ „Solidarność”. Przywołane wyżej kwestie wolności i godności człowieka, budowa społeczeństwa obywatelskiego, decentralizacja władzy, samorządność lokalna, równość szans, praworządność i demokracja to nie tylko fundamentalne podstawy programowe „Solidarności”, które jak już podkreślono, miały zostać rozszerzone z horyzontu zakładu pracy na horyzont państw. Powielano je głównie dlatego, iż dorobek programowy i wartości „Solidarności” w nowych warunkach politycznych, tj. po 1989 roku stanowił wyraźną linię podziału programowego i politycznego, dzieląc partie na

postsolidarnościowe i postpezetpeerowskie. Wzmacniało to ugrupowania liberalno-demokratyczne nie tylko w kwestiach ideowych, ale także nadawało im legitymizację do pełnienia ważnych funkcji publicznych, w tym rządu krajem.

Ugrupowania liberalno-demokratyczne były formacjami odwołującymi się do wąsko pojętego ogółu obywateli ujmowanego w kategoriach klasy średniej, inteligencji, lekarzy, przedstawicieli kultury, przedsiębiorców i młodzieży. Dokonując tak znacznego samoograniczenia własnego elektoratu partii nie reprezentowały całego społeczeństwa i przez to nie mogły przebić się ze swoją ofertą programową poza grono sympatyków. Wyborcami tego środowiska pozostawały więc osoby, które były przeciwne etatyzmowi i autorytaryzmowi; pozytywnie oceniały stan gospodarki po 1989 roku i dostrzegały perspektywę jej dalszego rozwoju; szanowały instytucje państwa; opowiadały się za wolnością człowieka; sprzeciwiały się karze śmierci. Cechami wyróżniającymi ten elektorat były również: nowoczesność; samodzielność myślenia; optymistyczne patrzenie w przyszłość; wiązanie sukcesu Polski z członkostwem w UE, a także zamieszkiwanie dużych lub średnich miast, posiadanie wyższego, niepełnego wyższego lub co najmniej średniego wykształcenia, podejmowanie zatrudnienia na własny rachunek bądź zajmowanie stanowisk kierowniczych.

Względna jednolitość środowiska dotyczyła wyłącznie UW i PD. Cechą wyróżniającą UD i UW (a przynajmniej w początkowym jej okresie działalności) było zgłaszanie licznych stanowisk prezentowanych poza główną linią programową partii. To ujednoczenie stanowisk było wynikiem zmiany lidera z T. Mazowieckiego na L. Balcerowicza, który podejmując się zabiegów profesjonalizacji partii zablokował możliwość wyrażania przez polityków opinii innych, aniżeli oficjalnie uzgodnionych. Zabieg ten umożliwił zmianę wizerunku UW z partii kłótlivej, wewnętrznie podzielonej na rzecz ugrupowania stabilnego, gotowego do przejęcia odpowiedzialności za państwo. Z kolei w przypadku PD ewentualne różnice zdań wyrażane były za pomocą materiałów publikowanych na stronie internetowej lub niekiedy wyłącznie rozsyłanych drogą elektroniczną, których celem było zachęcenie członków partii do wewnątrzpartyjnej i ożywionej dyskusji na temat konkretnych rozwiązań programowych.

Analizowane ugrupowania od momentu powstania w grudniu 1990 r. do 2011 r. (data stanowiąca cezurę badań) były niezmiennie w kwestii najważniejszych założeń ideowych, co stanowiło o niezwykle trwałym i zarazem aktualnym kształtowaniu koncepcji programowych wpisanych do dorobku ideowego omawianego nurtu. Ewentualna modyfikacja myśli politycznej dotyczyła wymogów współczesności, tempa zmian, uwzględnienia procesów zachodzących tak w samym państwie jak i w społeczeństwie, przy czym warto podkreślić, iż ewolucja ta nie naruszała fundamentalnej ciągłości ideologicznej środowiska, a tym samym głównych filarów programowych. Częściowej zmianie podlegał system wyznawanych wartości

politycznych poprzez jego częściowe rozmycie podyktowane skutkiem pełnienia stanowisk publicznych.

Jednym z trwałych filarów programowych omawianego środowiska była integracja europejska rozumiana w kategoriach zagwarantowania bezpieczeństwa międzynarodowego i wewnętrznego Polski. Aspekt ten zajmował nie tylko jedno z najważniejszych kwestii myśli politycznej, ale wraz z wejściem do struktur euroatlantyckich nabierał w środowisku tym szczególnego znaczenia. Miało to bezpośredni związek m.in. z koniecznością dostosowania polskich polskiego prawodawstwa do wymogów unijnych, modernizacją armii i policji, a w wymiarze zewnętrznym zagwarantowanie bezpieczeństwa. Integrację postrzegano w kategoriach solidarności i solidaryzmu – pojęć traktowanych przez ugrupowania liberalno-demokratyczne jako tożsame, które wyróżniała ponadpolityczna relacja społeczna i wezwanie do współpracy, dialogu i demokratyzacji. Wyrażano przy tym przekonanie, iż fundamentem pracy polityków UW i PD w ramach zjednoczonej Europy miały być słowa Jana Pawła II, który stwierdził, iż tylko pełne zjednoczenie Europy pozwoli jej oddychać swoimi dwoma płucami, łącząc w sobie tradycje Wschodu i Zachodu. Polska miała w nim pełnić rolę łącznika przy jednoczesnym otwarciu się na pozytywne relacje z sąsiadami Polski, zwłaszcza z Ukrainą i Rosją, wobec których bliskie więzi emocjonalne, naznaczone w przeszłości cierpieniem, jarzmem licznych wojen, stanowić miały istotny składnik narodowej tożsamości w zjednoczonej Europie.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych)

W ramach działalności naukowo-badawczej prowadzonej po uzyskaniu stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce obok wymienionego wyżej cyklu publikacji naukowej swoją uwagę skoncentrowałem na trzech obszarach tematycznych. Są to: 1) polski system wyborczy oraz analiza zachowań i preferencji politycznych; 2) funkcjonowanie partii politycznych w zmieniającym się otoczeniu i 3) rywalizacja polityczna na Podkarpaciu. Efektem tych badań jest dorobek naukowy obejmujący łącznie 43 publikacji naukowych. Wśród nich należy wymienić współredakcję 2 monografii zbiorowych, autorstwo 15 artykułów w czasopismach naukowych, autorstwo 13 rozdziałów w monografiach zbiorowych, autorstwo 12 haseł encyklopedycznych i 1 recenzji.

Głównym tematem badań prowadzonych w ramach pierwszego obszaru była analiza czynników determinujących system wyborczy. Zaprezentowałem w niej rolę nowych mediów w kampanii prezydenckiej w 2015 roku, udział partii politycznych w wyborach samorządowych w latach 1994-2002, analizę zachowań i preferencji politycznych w krajowych elekcjach wyborczych w 2015 roku rozpatrywane przez pryzmat upartyjnienia i personalizacji,

postawy respondentów w krajowych elekcjach wyborczych w 2015 roku na temat prowadzenia agitacji wyborczej na terenach kościelnych. Wskazałem na przyczyny nieważności głosów w wyborach do sejmików województw w 2014 roku w świetle badań własnych przeprowadzonych w Archiwum Państwowym w Kielcach. Powyższe zagadnienia przedstawiłem w 2 współredagowanych monografiach (*Media w kampaniach wyborczych*, red. W. Furman, P. Kuca, D. Szczepański, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2016, ss. 279; *Geografia wyborcza Polski. Interpretacje postaw i zachowań obywateli*, red. T. Koziełło, D. Szczepański, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2018, ss. 339), 3 artykułach w czasopismach naukowych (*European Parliament elections in Poland in 2014*, „Political Preferences” 2014, nr 9, s. 97-110; *Upartyjnienie versus personalizacja jako czynniki determinujące zachowania wyborcze w krajowych elekcjach w 2015 roku*, „Preferencje Polityczne” 2016, nr 12, s. 73-88; *The reasons of invalidity of votes in elections to voivodeship councils in 2014 in the light of the study of voting papers in the National Archive in Kielce*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” no. 6, 2016, pp. 361-374) oraz w 3 rozdziałach w opracowaniach zbiorczych (*Unia Wolności na szczeblu lokalnym w świetle wyborów samorządowych (1994-2002)*, [w:] *Wybory samorządowe w Polsce i krajach Europy Środkowo-Wschodniej*, red. J. Kowalik, Wydawca: Wydział Zarządzania Uniwersytetu Jana Kochanowskiego, Kielce 2013, s. 89-106; *Kampania prezydencka w 2015 roku w mediach społecznościowych*, [w:] *Media w kampaniach wyborczych*, red. W. Furman, P. Kuca, D. Szczepański, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2016, s. 192-203; *Agitacja wyborcza na terenach kościelnych a postawy respondentów w elekcjach wyborczych w Polsce w 2015 roku*, [w:] *Geografia wyborcza Polski. Interpretacje postaw i zachowań obywateli*, red. T. Koziełło, D. Szczepański, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego Rzeszów 2018, s. 169-179).

Drugi obszar tematyczny badań dotyczył funkcjonowania partii politycznych i systemów partyjnych w zmieniającym się otoczeniu. Szczegółowej analizie poddałem założenia programowe współczesnych polskich partii politycznych odnośnie współpracy transgranicznej Polski i Słowacji, scharakteryzowałem stosunek ugrupowań politycznych do społeczeństwa informacyjnego, przedstawiłem koncepcje bezpieczeństwa Polski w ujęciu partii parlamentarnych w latach 2005-2015, a także dyskusje uczestników Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego dotyczące istoty samorządu terytorialnego w przyszłej Konstytucji RP. Omówiłem także strategie wyborcze UD, UW i PD z lat 1993-2011, a także działalność ruchów miejskich smart city na Podkarpaciu (w Rzeszowie i Dębicy) rozpatrywanych przez pryzmat dwóch czynników: powstania w ramach autentycznej inicjatywy liderów miejskich lub próby ukrycia partyjnego szyldu i uzyskania w ten sposób możliwie szerokiego poparcia

wyborczego w nadchodzących wyborach. W ramach tej kategorii przeprowadziłem badania dotyczące mezostrukturalnej analizy ewolucji środowisk politycznych działających na terenie Rzeszowa, a także zanalizowałem działalność kilkunastu podmiotów politycznych posiadających ogólnopolskie struktury partii politycznych. Zagadnieniom tym poświęciłem 5 artykułów w czasopiśmie naukowym (*Centrolewica czy centroprawica? Budowa wielkiej formacji solidarnościowej w myśli politycznej Unii Wolności*, „Historia i Polityka” 2011, nr 6, s. 92-110; *Strategie aktywizacji elektoratu wiejskiego w kampaniach wyborczych ugrupowań liberalno-demokratycznych w Polsce (1993-1997)*, „Myśl ludowa” 2013, nr 3, s. 41-53; *Electoral strategies of the Union of Freedom and the Democratic Party* demokracyi.pl, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2015, nr 6, s. 201-214; *Sekretariaty krajowe Unii Wolności jako przykład strategii partii opozycyjnej (1994-1997)*, „UR Journal of Humanities and Social Sciences” 2017, nr 1, s. 98-115; *Ruch miejski smart city na Podkarpaciu. Nowoczesna inicjatywa społeczna czy działalność partyjna pod zmienionym szyldem*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego Acta Politica” 2015, nr 33, s. 109-125.), 8 rozdziałów w monografii (*Idea rządu ponadpartyjnego w myśli politycznej Unii Wolności*, [w:] *Rzeczywistość społeczna w badaniach młodych naukowców*, red. Z. Dziemianko, W. Stach, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Handlu i Usług, Poznań 2012, s. 427-439; *Komunikowanie polityczne Unii Wolności na przykładzie wyborów parlamentarnych 2001 roku*, [w:] *Komunikowanie polityczne: podmioty, wartości, kanały przekazu. Studia, szkice, komunikaty naukowe*, red. E. Maj, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2014, s. 42-51; *Partie polityczne i organizacje młodzieżowe w Rzeszowie 1989-2015*, [w:] *Dzieje Rzeszowa*, T. V, *Rzeszów w latach 1989-2015*, red. W. Bonusiak, Wydawca: Fundacja Rzeszowskiego Ośrodka Archeologicznego, Oficyna Wydawnicza „Zimowit”, Towarzystwo Naukowe, Rzeszów 2017, s. 603-655; *Współpraca transgraniczna Polski i Słowacji w dokumentach programowych współczesnych polskich partii politycznych*, [w:] *Wyzwania i szanse dla rozwoju polsko-słowackiej współpracy transgranicznej*, red. V. Benč, V. Dudinský, Wydawnictwo Arete Sp. z o.o., Krosno 2014, s. 40-46; *Cezhranična spoluprása Poľska a Slovenska v programových dokumentoch súčasných poľských politických strán*, [w:] *Výzvy a príležitosti pre rozvoj slovensko-poľskej cezhraničnej spolupráce*, red. V. Benč, V. Dudinský, Wydawnictwo Arete Sp. z o.o., Krosno 2014, s. 40-46; *Spółczesność informacyjna w koncepcjach programowych współczesnych polskich partii politycznych*, [w:] *Myśl polityczna w społeczeństwie informacyjnym*, red. E. Maj, E. Kirwiel, E. Podgajna, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2015, s. 517-526; *Bezpieczeństwo Polski w dokumentach programowych partii i ugrupowań parlamentarnych (2005-2015)*, [w:] *Administracja publiczna. Bezpieczeństwo państwa w kontekście bezpieczeństwa międzynarodowego*, red. D. Plecka,

P. Rutkowska, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 189-212; *Dyskusje nad istotą samorządu terytorialnego w pracach Komisji Konstytucyjnej Zgromadzenia Narodowego (1994-1997)*, [w:] *Administracja publiczna. Zadania publiczne administracji samorządowej i ich realizacja przez NGO*, red. D. Plecka, E. Ganowicz, P. Rutkowska, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2018, s. 161-169), 12 haseł encyklopedycznych (*Biało-Czerwoni*, [w:] *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 37-40; *Liga Szyderców*, [w:] *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 166-169; *Obywatelska Rzeczypospolita Polska*, [w:] *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 198-201; *Partia Kupiecka Rzeczypospolitej Polskiej*, [w:] *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 242-245; *PIAST - Jedność Myśli Europejskich Narodów*, [w:] *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 286-291; *Polska Partia Imperium Słowiańskiego „RAZEM”*, [w:] *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 309-312; *Polskie Forum Ludowo-Chrześcijańskie „Ojcowizna”*, [w:] *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 373-376; *Polskie Stronnictwo Demokratyczne*, [w:] *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 381-385; *Ruch Narodowy*, [w:] *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 496-500; *Ruch Społeczny AWS*, [w:] *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 521-524; *Ruch Sprawiedliwości Społecznej*, [w:] *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 528-531; *Stronnictwo Ludowe Ojcowizna RP*, [w:] *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń 2017, s. 589-593) i 1 recenzję (Wojnicki J., *Partie socjaldemokratyczne w wybranych państwach Europy Środkowo-Wschodniej*, Warszawa 2014. Rec.: ..., „Przegląd Europejski”2015, nr 2, s. 136-138).

W trzecim obszarze uwagę skoncentrowałem na przebiegu rywalizacji politycznej w województwie podkarpackim, ze szczególnym uwzględnieniem specyfiki samego województwa. Przeprowadziłem analizy dotyczące określenia determinant zachowań

wyborczych mieszkańców regionu w elekcjach wyborczych w latach 2014-2015. Wskazałem również na udział dziennikarskiego komitetu wyborczego („Rzeszów lepszy o 100 procent!”) jako wypełniania funkcji czwartej władzy. Z problematyki tej opublikowałem łącznie 7 artykułów w czasopismach naukowych (*Akcja Wyborcza Solidarność i Ruch Społeczny AWS w Rzeszowie*, „Polityka i Społeczeństwo” 2014, nr 3, s. 5-18; *Wybory uzupełniające do Senatu na Podkarpaciu w 2013 roku*, „Polityka i Społeczeństwo” 2014, nr 2, s. 37-48; *Wybór opcji czy osoby? Determinanty zachowań wyborczych mieszkańców województwa podkarpackiego w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2014 r. w świetle badań empirycznych*, „Preferencje Polityczne” 2015, nr 10, s. 177-194; *Instytucjonalizacja form rywalizacji politycznej w wyborach do Parlamentu Europejskiego w województwie podkarpackim w 2014 roku*, „Polityka i Społeczeństwo” 2015, nr 1, s. 46-57; *Subcarpathian Voivodship on the Electoral Map of Poland (1989-2014)*, „Political Preferences” 2015, no 11, pp. 173-186; *Subcarpathia in the perspective of parliamentary elections in 2015*, „Political Preferences” 2016, no 13, pp. 165-179; *The course of competition and political consequences of the municipal elections in Rzeszów in 2014*, „Studia Politicae Universitatis Silesiensis” 2017, T. 18, s. 101-119) i 2 rozdziały w opracowaniach zbiorowych (*Działania dziennikarskiego komitetu wyborczego jako wypełnianie funkcji czwartej władzy*, [w:] *Lokalne komunikowanie polityczne*, red. W. Furman, P. Kuca, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2013, s. 133-147; *Wybory parlamentarne 2015 r. w województwie podkarpackim. Przebieg rywalizacji politycznej oraz jej konsekwencje*, [w:] *Polskie wybory 2014-2015. Kontekst krajowy i międzynarodowy – przebieg rywalizacji – konsekwencje polityczne*, tom 2, red. Mariusz Kolczyński, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice 2017, s. 127-145).

W swojej działalności naukowo-badawczej czterokrotnie realizowałem uniwersytecie projekty naukowe. Pierwszy z nich pt. *Wielopartyjny Rzeszów 1989-2014* (nr projektu KP-26/2014/508) finansowany był z dotacji celowej (tzw. 508) służącej rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich oraz realizowany był w latach 2014-2016. Celem projektu było opracowanie rozdziału w monografii naukowej poświęconej analizie działalności partii politycznych oraz młodzieżowych ugrupowań w Rzeszowie w latach 1989-2015.

Drugi projekt pt. *Kształtowanie treści regulacji ustawy zasadniczej jako proces decydowania politycznego (1993-1994)* (INoP-14/2016/508) finansowany był z dotacji celowej (tzw. 508) służącej rozwojowi młodych naukowców oraz uczestników studiów doktoranckich oraz realizowany był w latach 2016-2018. Jego celem było przeprowadzenie gruntownej kwerendy źródeł oraz ustalenie konkretnych momentów decyzyjnych, w trakcie których

zmianie ulegał opracowywany przez Komisję Konstytucyjną Zgromadzenia Narodowego projekt ustawy zasadniczej.

Trzeci projekt pt. *Decydowanie polityczne w procesie stanowienia Konstytucji RP (1994-1997)* realizowany jest od 2018 r. Uzyskałem na niego dotację Dziekana Wydziału Socjologiczno-Historycznego Uniwersytetu Rzeszowskiego w 2018 r. Najważniejszym celem stawianym w ramach tego zadania jest opracowanie monografii naukowej dotyczącej omawianego zagadnienia

Czwarty projekt pt. *Młodzieżowe ugrupowania polityczne w Rzeszowie (1989-2015)* – realizowany był w latach 2015-2018 w ramach finansowania badań realizowanych przez studenckie koła naukowe na Uniwersytecie Rzeszowskim. Został on wyłoniony w konkursie i zajął I miejsce spośród wszystkich zgłoszonych projektów. Jako opiekun Koła Naukowego Politologów na Uniwersytecie Rzeszowskim byłem odpowiedzialny za przeprowadzenie wraz ze studentami kwerendy źródeł, a następnie przygotowanie i złożenie do druku recenzowanej monografii naukowej.

Oprócz tego w 2014 i 2015 roku jako ekspert uczestniczyłem w realizacji dwóch projektów badawczych: 1) „EuroVox” zorganizowanym przez Centrum Badań nad Demokracją (c2d) przy uniwersytecie w Zurychu jako ekspert odpowiedzialny za typologizację i identyfikację ideologiczną partii politycznych i programów wyborczych w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2014 roku oraz 2) „Barometr wyborczy 2015” zorganizowanym przez Centrum Badań nad Demokracją (c2d) przy uniwersytecie w Zurychu jako ekspert odpowiedzialny za typologizację i identyfikację ideologiczną partii politycznych i programów wyborczych w wyborach parlamentarnych w 2015 roku.

W 2014 roku uczestniczyłem w projekcie naukowym pt. „Od Johna Stuarta Milla do Johna Rawlsa. Przemiany liberalizmu społecznego” realizowanym przez Zakład Filozofii Polityki Wydziału Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Adama Mickiewicza, finansowanym ze środków Narodowego Centrum Nauki (nr 2012/05/B/HS5/00597) związanym z przygotowaniem monografii naukowej. Mój udział polegał na opracowaniu jednego rozdziału poświęconego partiom i liberalnym w Polsce po 1989 roku.

W latach 2014-2016 uczestniczyłem w projekcie badawczym zorganizowanym przez pracowników Instytutu Nauk Politycznych i Dziennikarstwa Uniwersytetu Śląskiego, dotyczącym opracowania wszystkich partii politycznych działających w Trzeciej Rzeczypospolitej ze szczególnym uwzględnieniem ich genezy, struktury organizacyjnej, elit przywódczych, koncepcji ideologicznych oraz programowych, specyfiki elektoratu, a także aktywności wyborczej i uzyskanych wyników wyborczych. Ponadto wskazano osoby pełniące najważniejsze funkcje państwowe w latach 1989-2015. Efektem tego udziału było

opublikowanie pracy pt. *Leksykon polskich partii politycznych*, red. R. Glajcar, A. Turska-Kawa, W. Wojtasik, Toruń 2017, ss. 776, w której opisano łącznie 359 partii politycznych. W książce tej znajduje się 12 moich haseł.

W 2015 i 2016 roku brałem udział w projekcie badawczym pt. „Badanie kart wyborczych z wyborów samorządowych 2014” zorganizowanym przez Fundację im. Stefana Batorego i Naczelną Dyрекcję Archiwów Państwowych, którego celem była kompleksowa analiza zjawiska oddawania głosów nieważnych na przykładzie wyborów samorządowych w 2014 roku. Badanie to zakończyłem opublikowaniem artykułu w czasopiśmie naukowym (*The reasons of invalidity of votes in elections to voivodeship councils in 2014 in the light of the study of voting papers in the National Archive in Kielce*, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego” 2016, no. 6, pp. 62-78).

Od 2014 roku do chwili obecnej uczestniczę w projekcie naukowym dotyczącym badania zachowań oraz preferencji wyborczych w ramach zespołu „Preferencji Politycznych”. W ramach tych prac opublikowałem łącznie na łamach czasopisma 5 artykułów (*European Parliament elections in Poland in 2014*, „Political Preferences” 2014, nr 9, s. 97-110; *Wybór opcji czy osoby? Determinanty zachowań wyborczych mieszkańców województwa podkarpackiego w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2014 r. w świetle badań empirycznych*, „Preferencje Polityczne” 2015, nr 10, s. 177-194; *Subcarpathian Voivodship on the Electoral Map of Poland (1989-2014)*, „Political Preferences” 2015, no 11, pp. 173-186; *Upartyjnienie versus personalizacja jako czynniki determinujące zachowania wyborcze w krajowych elekcjach w 2015 roku*, „Preferencje Polityczne” 2016, nr 12, s. 73-88; *Subcarpathia in the perspective of parliamentary elections in 2015*, „Political Preferences” 2016, no 13, pp. 165-179) oraz 1 rozdział w monografii zbiorowej (*Agitacja wyborcza na terenach kościelnych a postawy respondentów w elekcjach wyborczych w Polsce w 2015 roku*, [w:] *Geografia wyborcza Polski. Interpretacje postaw i zachowań obywateli*, red. T. Kozięło, D. Szczepański, Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów 2018, s. 169-179).

W 2018 roku uczestniczyłem jako badacz terenowy w projekcie badawczym pt. „Polskie partie polityczne w relacji z otoczeniem społecznym Analiza strategii organizacyjnych i komunikacyjnych” finansowanym ze środków Narodowego Centrum Nauki w latach 2016 – 2019 w ramach programu Sonata Bis realizowanym przez konsorcjum naukowe utworzone przez Uniwersytet Mikołaja Kopernika i Uniwersytet Wrocławski. Jego celem było przeprowadzenie gruntownych ankiet wśród członków rzeszowskich struktur partii politycznych.

W dniach od 1 lipca do 30 września 2018 roku odbyłem staż naukowy na Wydziale Prawa Uniwersytetu Pawła Józefa Safarika w Koszycach (Słowacja). Uczestniczyłem w nim

na zaproszenie Dziekana Wydziału Prawa P. J. Safarika w Koszycach prof. Gabrieli Dobrovičiovej. Moim opiekunem naukowym podczas pobytu na Uniwersytecie była prof. Maria Bujnakova, Prorektor do Spraw Legislacji Uniwersytetu P. J. Safarika w Koszycach. Podczas stażu odbyłem wiele spotkań z pracownikami naukowymi. Przeprowadziłem także kwerendę naukową (załącznik nr 4).

Czynnie uczestniczyłem w 34 konferencjach naukowych i kongresach o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Wygłoszone na nich referaty dotyczyły następujących kwestii: 1) myśli politycznej ugrupowań liberalno-demokratycznych; 2) myśli politycznej polskich ugrupowań politycznych w Trzeciej Rzeczypospolitej; 3) specyfiki wyborczej województwa podkarpackiego oraz analizy zachowań i preferencji politycznych. Byłem członkiem komitetów organizacyjnych 4 konferencji naukowych o zasięgu ogólnopolskim, które spotkały się z uznaniem uczestników. Tematyką konferencji były zagadnienia związane z przekształceniami w mediach lokalnych i regionalnych (Rzeszów 8 kwietnia 2014 roku); udziałem mediów w kampaniach wyborczych (Rzeszów 27-28 kwietnia 2015 roku); związkami między mediami dziennikarstwem a polityką (Rzeszów 25-26 kwietnia 2016 roku) i geografią wyborczą w Trzeciej Rzeczypospolitej (Rzeszów 8-9 grudnia 2016 roku) (załączniki nr 4).

